

STUDIUL RESTURILOR DE FAUNĂ NEOLITICĂ (CULTURA HAMANGIA) DESCOPERITE ÎN CURSUL SĂPĂTURILOR DE LA TECHIRGHIOL

SĂPĂTURILE arheologice executate la Techirghiol în anul 1959, de către Muzeul regional de istorie din Constanța¹, au scos la iveală în stațiunea neolitică datată din cultura Hamangia, descoperită acolo, bogate resturi de faună.

După eliminarea materialului cu datare incertă, sau datînd din epoci mai noi, resturile de faună neolitică din această stațiune apar reprezentate prin 1 434 fragmente de oase și scoici. Caracterul lor extrem de fragmentar ne arată că majoritatea o constituie «resturi de bucătărie». Este însă interesant de semnalat că unele oase lungi prezintă secțiuni circulare regulate pe diafiza osoasă (mai ales femurile, humerusurile și tibiile de bovidee), ceea ce atestă că ele au fost întrebuințate ca materie primă pentru obținerea de inele osoase mai mult sau mai puțin mari, după calibrul osului respectiv.

Cu toate că Techirghiolul este a doua stațiune aparținînd culturii Hamangia, a cărei faună a putut fi cercetată, prima fiind Cernavoda, totuși acest studiu prezintă pentru noi un interes deosebit. Într-adevăr, în aceasta din urmă, resturile faunistice sînt reprezentate, în special, prin ofrande găsite în mormintele din necropola respectivă, putînd fi astfel în raport cu vreun rit funerar, în timp ce la Techirghiol ele au fost găsite în așezarea umană.

Studiul acestui material se referă atît la determinarea apartenenței specifice a pieselor cit și la stabilirea frecvenței diverselor grupe taxonomice întîlnite. Operația de determinare a fost uneori mult îngreuiată din cauza caracterului foarte fragmentar al acestor resturi. Iată de ce diagnoza a putut fi pusă pentru numai 1 163 piese, 271 rămîbind nedeterminate, fiind fragmente prea mici sau ne semnificative din punct de vedere al caracterelor diferențiale. Pentru aceleași motive, unele resturi osoase de pești, reptile, păsări și chiar de mamifere, n-au putut fi determinate pînă la specie sau gen. Nu s-a putut, de asemenea, realiza întotdeauna separarea genului *Ovis* (oaie) de genul *Capra* (capră), dată fiind marea asemănare morfologică a unor părți din scheletele lor, cu alte cuvinte, din lipsă de criterii diferențiale pentru unele piese ce le aparțin. Iată de ce, în tabelele noastre, acest din urmă material figurează sub denumirea de «Ovicaprine».

Repartiția topografică pe șanțuri și gropi a resturilor dezgropate în terenul cercetat este dată în tabelul anexă. Din analiza localizării resturilor aparținînd diverselor specii nu se desprinde însă nici un fapt semnificativ. Totuși ea ne ajută la stabilirea numărului aproximativ de indivizi corespunzători fragmentelor osoase avute la dispoziție.

Iată lista formelor identificate în materialul nostru de studiu.

---

¹ Săpăturile arheologice au fost conduse de către Eugen Comșa.

oase lungi), pare că frecvența primului este mai mare la Techirghiol decât a celui de-al doilea. Acest fapt merită să fie iarăși accentuat, dat fiindcă, în unele stațiuni neolitice cercetate de noi din acest punct de vedere, de exemplu, Traian, Tangîru, Bogata, situația este inversă, caprinele depășind numărul de ovine. Dacă admitem, împreună cu majoritatea fauniștilor, că prevalența ovinelor asupra caprinelor indică totdeauna o regiune

slab împădurită sau intens defrișată, atunci trebuie să concludem că, în neolitic, regiunea lacului Techirghiol era neîmpădurită ca și azi. Vom vedea că această concluzie își găsește confirmarea și din considerarea listei speciilor de mamifere sălbatice, precum și în frecvența acestora.

În ceea ce privește apartenența specifică a ovinelor și caprinelor din stațiunea de la Techirghiol, aceasta nu a putut fi precizată întotdeauna din lipsă de părți caracteristice pentru astfel de diagnoză. Majoritatea materialului însă se integrează în speciile *Capra bircus* L. și *Ovis aries* L. De asemenea se poate ușor constata, după fragmentele lor osoase sau de coarne, că sîntem în prezența unor forme destul de viguroase.

Cu totul surprinzător ne pare procentul mic realizat de porcine (2,14% fragmente corespunzînd la 3,90% indivizi, din totalul de animale domestice). Într-adevăr, în aproape toate stațiunile neolitice din țară, ale căror resturi faunistice le-am studiat (afară de Bogata), porcii domestici sînt reprezentați prin cifre mult mai ridicate, de obicei depășind chiar pe cele ale ovicaprinelor. Semnificația acestei constatări este deocamdată greu de

Pl. I. — *Bos taurus* L., oase aparținînd la cele două varietăți deosebite ca talie: 1, fragmente de femure; 2, astragale; 3, falange II.

stabilit. Totuși, trebuie să menționăm faptul că lipsa porcului printre resturile de faună ale unei stațiuni este de obicei interpretată drept un indiciu că avem de-a face cu o populație mai mult sau mai puțin nomadă. Dar tot așa de bine acest fapt poate să fie în legătură și cu lipsa mijloacelor de hrană pentru acest animal, în regiunea respectivă.

Luînd în considerație dimensiunile puținelor resturi osoase aparținînd porcului domestic, se poate afirma că avem de-a face cu forme ce s-au depărtat mult de cea strămoșească sălbatică, atestînd iarăși o domesticire de dată veche.

În ceea ce privește ciinele, procentul mic de resturi ce-i aparțin nu ne poate surprinde, dat fiind că în toate stațiunile neolitice pe care le-am studiat, numărul de

piese ce-i pot fi atribuite găsit în gropile cu «resturi de bucătărie» este întotdeauna destul de mic.

Referindu-ne în general la animalele domestice din fauna de la Techirghiol, este interesant de semnalat faptul că resturile lor aparțin, în bună parte, unor indivizi mai mult sau mai puțin tineri, nematuri. Resturile de indivizi adulți sînt aici, ca și în celelalte stațiuni neolitice din țara noastră, mai puțin numeroase. Această constatare ar putea fi interpretată în sensul că animalele domestice din neolitic serveau mai ales ca furnizoare de carne, majoritatea lor fiind răiate încă tinere, ținînd seama și de greutatea de a le hrăni în timpul iernii.

Lista mamiferelor sălbatice ne surprinde prin numărul mic de specii identificate, prin frecvența mică a resturilor lor precum și prin raritatea sau chiar absența celor de pădure, atît de frecvent întîlnite în celelalte stațiuni neolitice. Constatăm, în schimb, prezența măgarului european sălbatic fosil, socotit drept animal de stepă, a iepurelui și a vulpii, ce se pot întîlni în biotopuri foarte variate, precum și a căprioarei ce poate trăi în cînguri și tufșuri, nefiind numaidelică caracteristică pentru o regiune păduroasă. Toate acestea, ca și prevalența ovinelor asupra caprinelor, ne arată că avem de-a face cu un mediu de stepă. În ceea ce privește resturile de delfin, animal strict legat de mediul marin, prezența sa aici se datorește apropierii litoralului Mării Negre.

Dintre toate mamiferele sălbatice, deosebit de interesantă este specia de măgar european sălbatic, *Equus (Asinus) hydruntinus* Reg. Această specie a fost considerată multă vreme drept stinsă la sfîrșitul paleoliticului sau cel tirziu în mezolitic. Prezența sa în neolitic a fost semnalată pentru prima oară în Ungaria de către S. Bököny (în stațiuni aparținînd culturii Criș), iar mult mai recent în Iugoslavia (aceeași cultură). La noi în țară, resturile sale au fost găsite pentru prima oară în necropola neolitică de la Cernavoda, aparținînd culturii Hamangia, iar acum constatăm prezența sa și în stațiunea de la Techirghiol. Cum prezența acestui equideu mic nu a putut fi identificată pînă acum în nici o altă stațiune neolitică din țara noastră, în timp ce atît la Cernavoda cît și la Techirghiol resturile sale sînt destul de abundente, putem conchide, pînă la noi descoperiri, că Dobrogea oferea condiții bune pentru supraviețuirea aici, în neolitic, a acestui animal de stepă.

Pl. II. — *Ovicaprinae*: 1, *Capra bircus* L., fragmente de coarne; 2, *Ovis aries* L., fragmente de coarne.

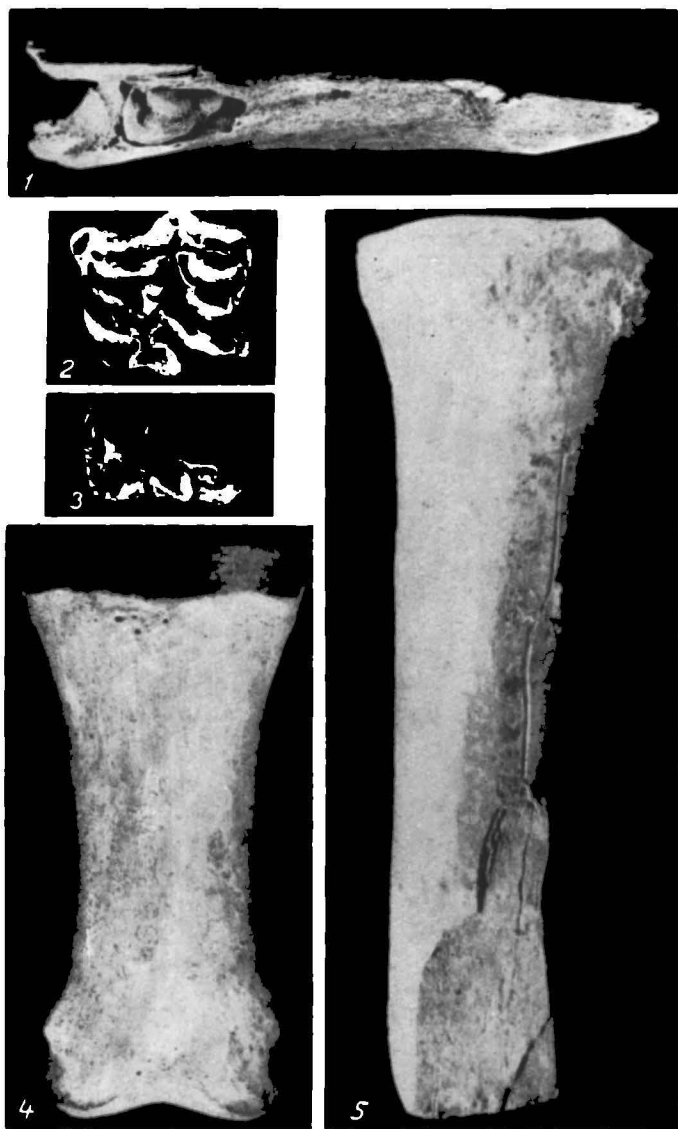
Este interesant de semnalat că resturile de *E. hydruntinus* din neoliticul de la Techirghiol (ca de altfel și de la Cernavoda) se caracterizează printr-o gracilitate accentuată, în comparație cu acelea din pleistocen. Acest fenomen ar putea fi socotit drept un preludiv al stingerii apropiate a acestei specii. Pe de altă parte, faptul că pînă la descoperirea de la Cernavoda și Techirghiol, nicăieri această specie n-a fost găsită mai tîrziu decît cultura

Criș (Körös, Ungaria și NE Iugoslaviei), ar putea constitui un indiciu al vechimii mari a culturii Hamangia.

În fine, trebuie adăugat că unele piese osoase ce-i aparțin poartă urme de ardere, ceea ce ne indică întrebuințarea lui în alimentația populației neolitice de la Techirghiol.

În schimb, în stațiunea neolitică de la Techirghiol — ca și în necropola de la Cernavoda, aparținînd aceleiași culturi — nu s-a identificat pînă în prezent nici un rest aparținînd sigur unor equidee mari, cu toate că prezența calului (*Equus caballus* L.) probabil sălbatic, a fost semnalată de noi în stațiunile neolitice de la Traian, Tangiru și Bogata. Totuși în gropile cu material amestecat (neolitic și roman) apar la Techirghiol și resturile de cal, fără să se poată spune dacă era sau nu domesticit. Pînă la o precizare mai sigură a apartenenței stratigrafice a acestui din urmă material, nu se poate vorbi însă despre prezența sau absența acestei specii în Dobrogea în perioada culturii Hamangia.

În ceea ce privește resturile osoase trecute în tablouri sub denumirea «Equideu mic (*Equus hydruntinus*?)» precizăm că ele nu pot proveni în nici un caz de la cal (*Equus caballus* L.), ci aparțin aproape cu siguranță speciei *Equus hydruntinus*. Dat fiind însă că

Pl. III. — *Equus (Asinus) hydruntinus* Reg: 1, fragmente de mandibulă, cu M_3 definitiv pe cale de a ieși, văzut de sus (aparținînd unui individ tinăr); 2, P_3 superior stîng definitiv; 3, fragment de molar inferior definitiv; 4, falangă I anterioară dreaptă; 5, fragment de metacarp stîng.

nicăieri nu a fost descoperit pînă azi un schelet întreg aparținînd măgarului sălbatic european fosil, multe părți osoase din scheletul său au rămas încă nedescrise. Iată de ce, în lipsă de date comparative pentru determinarea lor precisă, preferăm să le trecem în mod provizoriu sub denumirea de «Equideu mic (*Equus hydruntinus*?)».

Spre deosebire de alte stațiuni neolitice din țara noastră, resturile căprioarei și ale mistrețului sînt extrem de rare la Techirghiol, iar cerbul lipsește complet. Aceasta

în legătură cu condițiile geografico-climaterice ale regiunii. Tot în legătură cu acestea se întâlnesc aici resturile unei specii mici de delfin (poate *Phocaena phocaena*). Prezența resturilor acestei specii în materialul de la Techirghiol pune întrebarea dacă oamenii culturii Hamangia dispuneau de mijloacele necesare pentru a vâna delfinii în largul mării, sau dacă resturile identificate de noi provin mai degrabă de la exemplare moarte, aduse de valuri la țărm.

Carnivorele sălbatice sînt reprezentate în stațiunea neolitică de la Techirghiol doar prin vulpe (*Canis vulpes* L.). Totuși este bine să semnalăm aici că în una din gropile săpăturii, cu material amestecat (neolitic și roman), am putut identifica un fragment de mandibulă de șacal (*Canis aureus* L.). Chiar dacă ea nu datează din neolitic, ci din epoca romană, această piesă atestă prezența șacalului în fauna veche a Dobrogei.

În materialul aparținînd celorlalte grupe de vertebrate, un interes deosebit îl prezintă resturile unui pește osos, *Iurata aurata* (dorada). Această specie este reprezentată prin patru premaxilare (cu toți dinții căzuți) aparținînd la indivizi diferiți, precum și doi dinți izolați aparținînd iarăși unor exemplare diferite. În acest mod, în materialul neolitic de la Techirghiol specia arătată este reprezentată prin resturile a șase exemplare. Faptul atestă că în acea perioadă a neoliticului, frecvența doradelor în regiunea litoralului nostru al Mării Negre era destul de mare, spre deosebire de timpurile actuale, cînd ele se întâlnesc aici excepțional, deși sînt mai frecvente în regiunea litoralului bulgăresc și comune în Mediterana. Judecînd după mărimea premaxilarelor lor,

rezultă că exemplarele cărora au aparținut atinseseră o talie foarte mare. Dacă luăm în considerație că dorada este o specie foarte sensibilă la frig și că probabil a dispărut aproape complet din apele nordice ale Mării Negre, tocmai din cauza iernilor grele de aici, rezultă că în epoca culturii Hamangia, condițiile climatice trebuie să fi fost mai dulci. De asemenea, date fiind particularitățile ecologice ale acestei specii, care intră primăvara în lagunele salmastre legate de mare, găsind acolo hrană mai abundentă, am putea conchide

Pl. IV. 1, *Delphinus* sp., vertebre; 2, carnivore: a) *Canis vulpes* L., b) *Canis aureus* L., c) *Canis familiaris* L., (fragmente de mandibule); 3, *Capreolus capreolus* L., fragment de mandibulă.

că lacul Techirghiol comunica atunci cu marea și că apele sale erau mult mai puțin sărate decât azi. În fine, prezența resturilor aparținând acestei specii pune problema modului cum se realiza pescuitul ei. E posibil că acesta se făcea mai ales atunci când doradele intrau sau ieșeau periodic din lacul Techirghiol (migrațiile sezoniere ale acestei specii), pe atunci legat de mare, și nu în largul mării. În orice caz, faptul că într-o

stațiune situată între mare și lac, s-au găsit relativ puține resturi de pești, ar putea indica, că atunci pescuitul în larg nu era încă suficient de dezvoltat. Oricum, problema pescuitului în larg al neoliticilor din stațiunea de la Techirghiol rămâne încă deschisă.

Prezența resturilor de păsări, iarăși nu prea frecvente, dintre care am putut identifica pe acelea ale unor cocori, precum și ale unor găște sălbatice, ne arată că locuitorii stațiunii le întrebuintau în alimentația lor și posedau mijloace de a le prinde.

Resturile de moluște lamelibranchiate comestibile: midia (*Mytilus*) și scoica de râu (*Unio*), reprezentând foarte puține exemplare, arată că acestea nu constituiau un element important în hrana locuitorilor neolitici de aici. Prezența unor fragmente de scoică de *Unio* constituie însă încă un indiciu că în vecinătatea stațiunii exista o apă îndulcită.

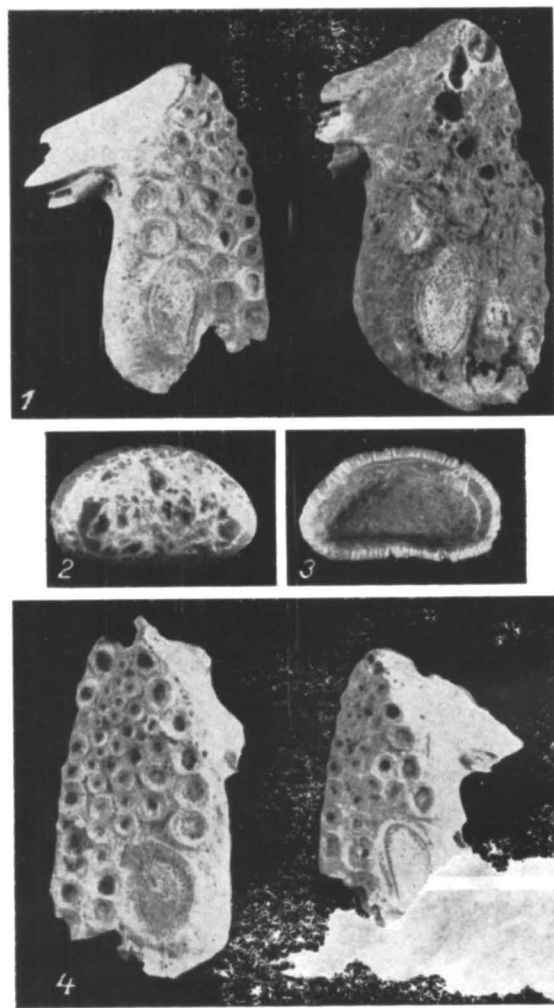
În concluzie, studiul faunei descoperite în stațiunea neolitică de la Techirghiol, aparținând culturii Hamangia, ne arată că locuitorii de aici se îndeletniceau cu creșterea corbelor mari precum și a ovicaprinelor. Frecvența foarte mică a porcilor de aici ar putea fi interpretată ca un indiciu al unei vieți mai mult sau mai puțin nomade.

Vânătoarea, așa cum o arată frecvența joasă a resturilor osoase aparținând mamiferelor sălbatice, nu constituia o ocupație importantă. Din acest punct de vedere

locuitorii stațiunii își concentrau atenția mai ales asupra măgarului european sălbatic fosil, ale cărui resturi sînt relativ abundente în fauna studiată.

De asemenea nu pare ca neoliticii de la Techirghiol să fi fost pescari iscusiți, fapt atestat de numărul mic de fragmente osoase de pește găsite în fauna acestei stațiuni, situate în apropierea litoralului marin și la malul unui lac, odinioară lagună. Pescuitul era probabil practicat de ei ocazional, cînd acesta era foarte ușor de realizat, așa cum este momentul migrațiilor sezoniere ale doradelor.

Judecînd după procentul resturilor de păsări și scoici comestibile, vânătoarea primelor cit și culegerea celorlalte nu par să fi constituit decît o operație sporadică.

Pl. V. — *Aurata aurata* L.: 1 și 4, premaxilare văzute pe fața inferioară (mărime naturală); 2, molară văzută pe partea externă (2 x); 3, aceeași văzută pe partea internă (2 x).

FAUNA TECHIRCHIOI

Tabel anex

de repartitia pe suprafețele de săpătură a materialului faunistic provenind din neolitic

Grupa	Specia	Șanț A				Șanț B—B _I								Șanț C		Suprafața D										Groapa a		Groapa b		Groapa c		Groapa d		Total							
		Groapa 2		Groapa 3		Groapa 1 a		Groapa 1 b		Groapa 1 c		Groapa 1 d		Groapa 3		Groapa 5		Groapa 1		Groapa 4		Groapa 4 a		Groapa 5		Groapa 6		Groapa 7		Groapa a		Groapa b		Groapa c		Groapa d					
		fragm.	indiv.	fragm.	indiv.	fragm.	indiv.	fragm.	indiv.	fragm.	indiv.	fragm.	indiv.	fragm.	indiv.	fragm.	indiv.	fragm.	indiv.	fragm.	indiv.	fragm.	indiv.	fragm.	indiv.	fragm.	indiv.	fragm.	indiv.	fragm.	indiv.	fragm.	indiv.	fragm.	indiv.	fragm.	indiv.				
Moluște	Unio pictorum L.	1	1	1	1																				3	3											5	5			
	Unio crassus Retzius		1										1	1											5	5										6					
	Cardium sp.	1	1																																	1	1				
	Venus galinae	1																																		1	1				
	Mytilus sp.																		1	1											3	3				7	7				
	Theba carthusiana Müller																														1	1	2	2			3	3			
	Zebrina sp.																														1	1	2	2			3	3			
	Jaminia sp.																																2	2			2	2			
Pești	Aurata aurata L.											1	1	2	2									1	1			1	1							1	1	6	6		
	Pisces (indeterminabili)	7	3	1	1							1	1	1	1														2	2							11	7			
Reptile	Testudo sp.																								1	1											3	1	4	2	
Păsări	Grus sp.	1	1																																		1	1			
	Anser sp.	1	1																																		1	1			
	Aves (indeterminabili)	13	8										5	2																							18	10			
Mamifere	Lepus europaeus Pallas	6	5										2	1																							10	7			
	Canis familiaris L.	1	1	1	1	2	1						1	1													1	1							1	1	7	6			
	Canis vulpes L.	1	1	4	1	1	1						3	2													3	1							2	1	14	7			
	Delphinus sp.	3	3										5	2																							8	5			
	Sus scrofa ferus L.																3	2																		3	2				
	Sus scrofa domesticus L.	4	3										2	2			3	1							1	1	1	1							11	5	22	13			
	Capreolus capreolus L.	1	1										1	1																							2	2			
	Bos taurus L.	88	28	17	6	4	2	6	1	11	4	20	6	169	53	1	1	22	6	30	9	10	2			27	6	23	6	14	5	2	1	9	3	89	27	550	166		
	Ovicaprinae	85	26	16	6	18	6	2	1	6	1	18	5	76	35	1	1	21	7	64	10	2	1			31	6	11	4	8	4	4	1	9	4	94	30	456	148		
	Equus hydruntinus Reg.	8	4											1	1					1	1							2	1							1	1	13	8		
Equid mic (E. hvdruntinus?)	2	2	1	1						1	1		2	1															1	1					2	2	9	8			
Moluște		3	3	1	1								1	1					1	1						8	8							5	5	9	9			28	28
Pești		7	3	1	1							2	2	3	3									1	1			1	1	2	2					1	1	17	13		
Reptile (Chelonieni)																										1	1									3	1			4	2
Păsări		15	10										5	2																									20	12	
Mamifere sălbatice		15	11	5	2	1	1						14	8			3	2	1	1							5	2	1	1			2	1	5	4	59	39			
Mamifere domestice		178	58	34	13	24	9	8	2	17	5	38	11	248	91	2	2	46	14	94	19	12	3			59	13	36	12	22	9	6	2	18	7	195	63	1035	333		
Total		218	85	41	17	25	10	8	2	18	6	40	13	271	105	2	2	49	16	96	21	12	3	1	1	68	22	42	15	25	12	11	7	29	17	204	69	1163	427		

În afară de aceste date, referitoare la viața locuitorilor neolitici de la Techirghiol, studiul faunei descoperite acolo ne permite să formulăm unele concluzii (ce vor trebui verificate ulterior) asupra condițiilor geografico-climatice ale regiunii în neolitic.

Frecvența mică sau chiar lipsa speciilor de pădure, prezența măgarului sălbatic european fosil, precum și prevalența oilor asupra caprelor par a indica faptul că atunci, ca și azi, regiunea Techirghiolului era o zonă de stepă.

Prezența doradei, pește stenoterm, azi extrem de rar în jumătatea nordică a Mării Negre, pare a arăta că condițiile de temperatură ale acesteia erau mai apropiate de cele ale Mediteranei, în perioada neoliticului, când s-a dezvoltat cultura Hamangia.

Atare constatare ne permite să conchidem că această cultură s-a dezvoltat în perioada «optimumului climatic postglaciar» care începe la noi aproximativ acum 8—10 mii de ani și se termină aproximativ acum 3 mii de ani (după E. Pop). De aici ar rezulta că stațiunea de la Techirghiol, aparținând culturii Hamangia a putut fi locuită în timp, cîndva, în interiorul acestor limite. Faptul că, în materialul său faunistic, s-au putut identifica resturi numeroase ale măgarului european pleistocenic, care dispăre din alte regiuni, o dată cu sfîrșitul paleoliticului, negăsindu-se decît excepțional în mezolitic (Azilian) și prelungindu-și existența în neoliticul foarte timpuriu (Cris) doar în Ungaria și nord-estul Iugoslaviei, ar putea să indice o datare cronologică a acestei stațiuni, apreciabil mai veche decît limita superioară a optimumului climateric.

Luînd în considerație migrațiile sezoniere ale doradei în limanurile salmastre de pe litoral, putem conchide că, atunci, lacul Techirghiol comunica cu marea, constituînd o lagună cu o apă mult mai puțin sărată decît azi.

OLGA NECRASOV și SERGIU HAIMOVICI

ИЗУЧЕНИЕ НЕОЛИТИЧЕСКОЙ ФАУНЫ ТЕКИРГИОЛА

РЕЗЮМЕ

Раскопки, произведенные в 1959 г. Археологическим музеем гор. Констанца на неолитическом поселении типа Хаманджия в Текиргьоле (близ черноморского побережья и населенного пункта под этим названием), выявили многочисленные останки животных.

Общее количество остатков достигает 1437; большинство их сильно повреждено, они относятся к «кухонным отбросам». Удалось определить 1163 обломка, по предположению относящихся к 427 особям.

В таблице I указаны обнаруженные виды. Наряду с ними в неудовлетворительно датированном остеологическом материале (быть может более поздней эпохи, чем неолит) обнаружили обломок нижнечелюстной кости шакала (*Canis aureus*). Этот вид не указан на таблице, поскольку его хронологическое определение не вполне достоверно.

На таблице II представлена встречаемость (обломков и особей) больших систематических групп. Отмечается подавляющее большинство останков млекопитающих и чрезвычайно низкий процент рыбных костей. Это удивительно, если подумать, что речь идет о стоянке, расположенной близ берегов моря и озера, когда-то бывшего лагуной, тем более, что все откопанные костные останки были собраны. Укажем также, что большая часть рыбных останков является костями золотого леща (*Aurata aurata* L.) — стенотермического вида, в настоящее время чрезвычайно редко встречающегося в Черном море, близ румынского побережья.

На таблице III указана встречаемость (обломков и особей), с одной стороны, диких млекопитающих, а с другой — домашних. Отмечается очень низкая частота диких (10,50%), по сравнению с домашними (89,50%). Из последних первое место занимает крупный рогатый скот (больше половины общего числа), за ним следуют овцы и козы, среди которых количество овец резко преобладает над количеством коз. Что касается диких млекопитающих,

то характерно, что совершенно отсутствуют лесные породы как напр. медведь и, особенно, олень, столь обычные на других неолитических стоянках. Из 1163 костных обломков лишь два принадлежат косуле и три дикому кабану. Среди диких животных первое место занимает *Equus hydruntinus*, типично степная мелкая лошадь. Упомянем, что этот вид (до сих пор считалось, что он вывелся еще в эпоху мезолита) авторы обнаружили и в период добруджского неолита в Чернаводе.

Некоторые характерные особенности фауны Текиргиола, а именно частая встречаемость *Equus hydruntinus*, почти полное отсутствие лесных пород и количественное преобладание овец над козами показывают, что в эпоху неолита, как и теперь, вокруг стоянки расстилалась степь. С другой стороны, сравнительная частота останков золотых лещей дорад (*Aurata aurata* L.) стенотермического вида, свидетельствует о том, что тогда климат был менее суров, чем теперь: речь идет об после ледниковом климатическом оптимуме. Присутствие того же золотого леща с сезонными миграциями в лагуны побережья, показывает, что в те далекие времена озеро Текиргиол было лагуной, сообщавшейся с Черным морем.

Что касается занятий неолитических обитателей стоянки Текиргиол, то можно заключить, что животноводство (разведение крупного рогатого скота, овец и коз) было одним из их основных занятий, а охота лишь второстепенным. Рыболовство также было развито в незначительной степени; вероятно, оно носило сезонный характер в связи с миграциями дорад.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Табл. I. — *Bos taurus* L. Кости двух особей неодинакового роста: 1, обломки бедренной кости; 2, надплаточные кости; 3, фаланга II.

Табл. II. — *Oviscaprinae*: 1, *Capra bircus* L., обломки рогов; 2, *Ovis aries* L., обломки рогов.

Табл. III. — *Equus (Asinus) hydruntinus* Reg.: 1, фрагменты нижнечелюстной кости с прорезывающимся М₂, вид сверху (молодая особь); 2, постоянный верхний левый Р²; 3, фрагмент постоянного нижнего коренного зуба; 4, правая передняя фаланга I; 5, обломок левой пясти.

Табл. IV. — 1, *Delphinus* sp., позвонки; 2, Хищные: а) *Canis vulpes* L.; б) *Canis aureus* L.; в) *Canis familiaris* L. = обломки нижнечелюстных костей; 3, *Capreolus capreolus* L., обломок нижнечелюстной кости.

Табл. V. — *Aurata aurata* L.: 1 и 4, четыре премаксилара, вид снизу (натуральная величина); 2, зуб, вид с внешней стороны (2×); 3, зуб, вид с внутренней стороны (2×).

ÉTUDE DE LA FAUNE DÉCOUVERTE DANS LA STATION NÉOLITHIQUE DE TECHIRGHIOL

RÉSUMÉ

Les fouilles archéologiques de 1959, exécutées par le Musée de Constanța, mirent au jour de nombreux restes osseux d'animaux, dans la station néolithique de type Hamangia, de Techirghiol — située entre le lac de Techirghiol et le bord de la mer Noire.

Les matériaux exhumés comptent 1 437 pièces osseuses fort fragmentaires, dont 1 163 ont pu être déterminées. Elles correspondent, d'après l'estimation des auteurs, à environ 427 individus. Le caractère très fragmentaire de ces matériaux indique qu'ils constituent des restes de cuisine.

Les auteurs ont inscrit dans le tableau I du texte roumain les espèces d'animaux qui y furent identifiées. Il faut mentionner que dans les matériaux provenant de cette même station, mais qui n'ont pu être datés avec suffisamment de précision (ceux-ci pouvant être plus tardifs que le néolithique), ils ont identifié un fragment de mandibule appartenant au chacal (*Canis aureus* L.). Cette espèce ne figure cependant pas sur le tableau, vu que les auteurs ne savent pas à quelle époque elle appartient.

Ils ont présenté, dans le tableau II, la fréquence des pièces osseuses ainsi que le nombre probable de spécimens qui pourraient leur correspondre, d'après les grands groupes systématiques. Il en résulte que ce sont les mammifères qui figurent le plus fréquemment dans ces matériaux et que les poissons y sont assez pauvrement représentés. Cela est d'autant plus surprenant que la station est située à proximité immédiate du bord de la mer et qu'absolument tous

les restes osseux découverts durant les fouilles furent prélevés. Il est important de signaler que la plupart de ces restes appartiennent à la dorade (*Aurata aurata* L.), espèce sténotherme, aujourd'hui extrêmement rare dans les eaux roumaines de la mer Noire.

Le tableau III présente la fréquence des différentes espèces de mammifères domestiques et sauvages (pièces et individus). La lecture des chiffres qui y sont inscrits nous indique une fréquence très faible de ces derniers (10,50%), en comparaison des premiers (89,50%). Parmi ceux-ci ce sont les bovidés qui occupent la première place (la moitié du total). Les ovicaprins y tiennent la seconde place et présentent un pourcentage beaucoup plus élevé de moutons que de chèvres. Les porcs y sont extrêmement rares. En ce qui concerne les animaux sauvages, il faut bien souligner l'extrême pauvreté de ces matériaux, surtout de bêtes sauvages des forêts. Sur un total de 1 163 pièces osseuses, nous n'y avons trouvé que deux qui appartiennent au chevreuil et trois au sanglier ! Nulle trace d'ours et surtout de cerf, dont les restes sont d'habitude très fréquents dans les autres stations néolithiques. En revanche, la première place dans la catégorie des animaux sauvages est occupée par *Equus (Asinus) hydruntinus*, petit équidé typique pour la steppe. A ce propos, il faut rappeler que c'est pour la seconde fois que les auteurs trouvent dans une station néolithique de la Dobrogea les restes de cette espèce que l'on croyait éteinte à partir du mésolithique.

Certains traits caractéristiques du complexe faunique de Techirghiol, surtout la grande fréquence de *E. hydruntinus*, et l'absence presque totale des espèces sauvages des forêts, la prépondérance numérique du mouton sur la chèvre prouvent que la région se trouvait en pleine steppe. D'autre part, la fréquence assez élevée des restes de dorade (*Aurata aurata* L.), espèce sténotherme, indique que le climat devait y être sensiblement plus chaud qu'aujourd'hui; on y était sans doute en plein optimum climatique postglaciaire. La présence de la dorade présentant des migrations saisonnières dans les lagunes saumâtres du littoral, indique également que le lac actuel de Techirghiol devait alors communiquer avec le large.

En ce qui concerne la vie des habitants néolithiques de cette station, il est clair que l'élevage constituait une de leurs principales occupations. La chasse n'y jouait pas un rôle important. La pêche devait être peu pratiquée, étant donnée la quantité très faible de restes osseux de poisson trouvée. Il est fort probable que les dorades étaient prises surtout aux époques de leurs migrations saisonnières.

EXPLICATION DES FIGURES

Planche I. — *Bos taurus* L. Les deux variétés de tailles différentes: 1, fragments de fémur; 2, astragales; 3, phalanges II.

Planche II. — Ovicaprins: 1, *Capra bircus* L. — fragments de cornes; 2, *Ovis aries* L. — fragments de cornes.

Planche III. — *Equus (Asinus) hydruntinus* Reg.: 1, fragment de mandibule appartenant à un jeune animal (avec une M_2 définitive encore en alvéole), vu d'en haut; 2, P_3 supérieure gauche, définitive; 3, molaire inférieure définitive, fragmentaire; 4, phalange I antérieure droite; 5, métacarpien gauche, fragmentaire.

Planche IV. — 1, *Delphinus* sp. — vertèbres; 2, Carnivores: a) *Canis vulpes* L.; b) *Canis aureus* L.; c) *Canis familiaris* L. (fragments de mandibules). 3, *Capreolus capreolus* L. — fragment de mandibule.

Planche V. — *Aurata aurata* L.: 1, et 4, prémaxillaires vues du côté inférieur (grandeur naturelle); 2, molaire, vue du côté externe (2 x); 3, la même, vue du côté interne (2 x).